

- С.М. Горбань, д.мед.н., проф.
В.В. Поканевич, к.мед.н., доц. каф. заг. гігієни, соц. мед. мікробіоло. та імуноло.
- *Київський медичний університет Української асоціації народної медицини*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАРОДНОЇ І НЕТРАДИЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ В УКРАЇНІ

Україна належить до тих країн, у яких народна і нетрадиційна медицина (НіНМ) співіснує із офіційною медициною, про що свідчить стаття 74 Закону України „Основи законодавства України про охорону здоров'я”: „як виняток за спеціальним дозволом Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України або уповноваженого ним органу охорони здоров'я особам без спеціальної освіти дозволяється діяльність у галузі НіНМ” [23].

Відродження НіНМ вимагало формування системи відповідного нормативно-правового забезпечення її функціонування.

З метою вивчення багатовікового досвіду НіНМ України, наукового обґрунтування її методів та впровадження їх у практику охорони здоров'я за ініціативи МОЗ УРСР, Академії наук УРСР, інших установ та організацій у 1991 році було створено Українську асоціацію народної медицини (УАНМ). Відповідно до наказу МОЗ України від 25.05.1991 р. № 83 „Про порядок вивчення та впровадження у практику народних і нетрадиційних методів профілактики, діагностики і лікування” [23] УАНМ стала уповноваженою організацією по вивченню та науковому обґрунтуванню досвіду НіНМ з метою подальшого впровадження його у практику охорони здоров'я.

У відповідності із статтею 74 Закону України „Основи законодавства України про охорону здоров'я” та з метою нормативно-правового урегулювання діяльності осіб, які виявили бажання займатися медичною діяльністю у галузі НіНМ, був виданий наказ МОЗ України від 25.06.1993 р. № 146 „Про надання спеціального дозволу МОЗ України на медичну діяльність у галузі НіНМ”, зареєстрований у Міністерстві юстиції України (МЮУ) 10.01.1994 р. за № 2/211 [4]. Зазначеним наказом була затверджена „Інструкція про порядок надання спеціального дозволу на медичну діяльність у галузі НіНМ” та „Положення про атестацію та експертизу осіб, які виявили бажання займатися медичною діяльністю у галузі НіНМ” (далі - Претендентів).

Головною метою організації проведення атестаційно-експертної роботи було визначено захист людини, як особистості, від недостатньо обґрунтованих методів лікування і некваліфікованого його проведення.

Зазначеним наказом були визначені засади формування та функціонування атестаційно-експертної комісії УАНМ, на яку було покладено обов'язки проведення атестації Претендентів (теоретичний етап експертизи, що передбачав тестування рівня теоретичної підготовки Претендента у галузі медичних знань та, зокрема, методів лікування, які ним передбачалося застосовувати у медичній діяльності) та клінічний етап експертизи, яким була регламентована схема оцінки діагностичних та лікувальних

здібностей Претендента, послідовність її етапів та вимоги щодо контролю якості клінічних випробувань.

В якості додатків до Положення про атестацію та експертизу Претендентів була розроблена відповідна нормативна документація („Атестаційно-експертна карта” на особу Претендента; „Атестаційна картка” - результати проходження теоретичного етапу; „Експертна картка” на особу Претендента, що проходить клінічну експертизу; бланк „Експертної оцінки проведеної клінічної апробації”; „Обліковий листок на хворого”, залученого до перевірки діагностичних та лікувальних здібностей особи, що проходить експертизу; картка „Аналіз результатів проведення клінічної експертизи”; бланк „Атестаційно-експертного висновку” УАНМ), яка була затверджена цим наказом [23].

Виходячи з необхідності подальшого удосконалення координаційної роботи МОЗ України у галузі НіНМ, наказом МОЗ України від 02.06.1994 р. № 89 „Про поширення дії наказу № 83 від 29.05.91” [23] УАНМ були надані повноваження в частині організаційно-методичної, контрольної та атестаційно-експертної роботи в галузі НіНМ.

Були започатковані кафедри з напрямку НіНМ, відповідні цикли при клінічних кафедрах, курси інформації та стажування у ряді державних вищих медичних навчальних закладів України. На порядок денний стало питання про нормативне упорядкування діяльності лікарів зазначеного профілю.

З метою подальшого розширення впровадження технологій НіНМ у систему медичного забезпечення населення України МОЗ України «Перелік лікарських посад у закладах охорони здоров'я» був доповнений посадою „лікар з НіНМ” (наказ МОЗ України від 19.12.1997 р. № 360, зареєстрований в МЮУ 14.01.1998 р. за № 12/2452) [23]. Було затверджено „Положення про лікаря з НіНМ” (далі - „Положення”) та „Кваліфікаційна характеристика лікаря-фахівця зі спеціальності „НіНМ” (далі - „Кваліфікаційна характеристика”) [23].

„Положенням” було визначено, що на посаду лікаря з НіНМ може бути призначеним лікар, який пройшов підготовку в інтернатурі за спеціальністю „лікар з НіНМ”, або лікар-терапевт чи лікар-педіатр, який пройшов підготовку на циклі спеціалізації з НіНМ в інститутах (на факультетах) удосконалення лікарів і отримав сертифікат спеціаліста за спеціальністю „лікар з НіНМ”.

Загальними положеннями цього нормативного документу було визначено, що лікар з НіНМ здійснює свою діяльність у державному або недержавному медичному закладі, або в приватній лікарській амбулаторії, та керується зазначеним „Положенням” та законодавчими і нормативними документами України з питань охорони здоров'я.

Зазначеним „Положенням” визначається, що обов'язками лікаря з НіНМ є надання первинної медико-санітарної допомоги населенню у відповідності до вимог „Кваліфікаційної характеристики” та одержаних сертифікатів.

Кваліфікаційна характеристика лікаря-фахівця зі спеціальності „НіНМ” передбачає, що лікар цієї спеціальності повинен мати післядипломну підготовку в інтернатурі за цим фахом, або пройти додаткову спеціалізацію, якщо його попередній фах був „загальна практика-сімейна медицина”. „Кваліфікаційна характеристика” визначає загальні знання та вимоги, загальні навички та додаткові спеціальні знання та навички, що стосуються використання у своїй медичній діяльності методів та засобів НіНМ. Зазначена „Кваліфікаційна характеристика” визначає критерії присвоєння лікарю з НіНМ другої, першої та вищої кваліфікаційних категорій.

Про подальше поширення інтересу до НіНМ серед населення свідчив той факт, що протягом 1991-1997 р.р. в УАНМ пройшли атестацію та експертизу щодо можливості практикувати методи НіНМ 2280 осіб без вищої медичної освіти. З метою упорядкування медичної діяльності таких осіб був виданий наказ МОЗ України від 11.02.1998 № 36 „Про затвердження Положення про організацію роботи цілителя, який здійснює медичну діяльність в галузі НіНМ”, зареєстрований в МІОУ 5 січня 1999 року за № 4/3297 [23].

Зазначене Положення визначає умови та організацію роботи цілителя - особи, яка не має спеціальної медичної освіти, але володіє певним обсягом професійних знань та вмінь у галузі НіНМ.

Згідно з державними „Класифікаторами професій” (ДК 003-95 та, в наступному, ДК 003-2005) [3] професія цілителя віднесена до підрозділу молодших спеціалістів у галузі медицини.

Зазначене Положення регламентувало, що здійснювати професійну діяльність цілитель має право за умови отримання спеціального дозволу (ліцензії) на медичну діяльність у галузі НіНМ у порядку, встановленому вищенаведеним наказом МОЗ України від 25.06.1993 р. № 146 [4].

У своїй роботі цілитель та лікар, під контролем якого цілитель здійснює медичну діяльність, мають керуватися законодавством про охорону здоров'я, нормативно-правовими актами МОЗ України, а також цим Положенням.

Цілитель має надавати допомогу населенню методами НіНМ під контролем лікаря або в умовах лікувального закладу. Цим Положенням були визначені обов'язки та права цілителя і лікаря, під контролем якого цілитель здійснює медичну діяльність у галузі НіНМ, та їхня відповідальність у встановленому законодавством порядку. Зокрема, цілитель і лікар, під контролем якого цілитель здійснює медичну діяльність в галузі НіНМ, несуть відповідальність за дії, які призвели до шкідливих наслідків для здоров'я пацієнта, за достовірність облікових та зведених даних, а також за порушення чинного законодавства щодо

надання медичної допомоги та порядку здійснення підприємницької діяльності.

Положення про механізми посилення контролю за додержанням умов та правил здійснення медичної практики у галузі НіНМ було включено до наказу МОЗ України від 14.04.1998 р. № 94 „Про посилення контролю за додержанням суб'єктами підприємницької діяльності умов та правил здійснення медичної практики, проведення судово-медичної і судово-психіатричної експертизи, роздрібно-реалізації медикаментів” [23]. Зокрема, зазначеним наказом було визначено, що „при перевірці особлива увага звертається на наявність спеціального дозволу (ліцензії) на право здійснення медичної практики... і відповідність здійснюваної діяльності до спеціальності, визначеної у сертифікаті або посвідченні про спеціалізацію за переліками медичних спеціальностей, які затверджуються Міністерством, атестаційно-експертному висновку УАНМ”.

До орієнтовного переліку порушень законодавства та нормативних документів, що регламентують порядок і умови здійснення медичної практики, встановлення яких може бути підставою для анулювання ліцензії на право здійснення медичної практики в цій галузі медицини, була включена позиція „здійснення медичної практики в галузі НіНМ особами без спеціальної медичної освіти, без спеціального дозволу або без лікаря”.

Виходячи із необхідності суворого додержання вимог законодавства з питань охорони здоров'я, з метою врегулювання діяльності у галузі НіНМ був виданий Указ Президента України від 31.07.1998 року № 823/98 „Про заходи щодо врегулювання діяльності у сфері НіНМ” [23]. Зокрема, цим Указом постановлялося МОЗ України: проаналізувати стан виконання законодавства з питань здійснення медичної практики у сфері НіНМ та у разі необхідності внести відповідні пропозиції Кабінету Міністрів (далі - КМ) України щодо удосконалення цієї справи; провести переатестацію осіб, яким у встановленому порядку було видано ліцензії, що дають право на здійснення медичної практики у сфері НіНМ.

КМ України цим Указом постановлялося вирішити питання щодо утворення Комітету з питань НіНМ у структурі МОЗ України. Генеральній Прокуратурі України було запропоновано посилити нагляд за додержанням законодавства особами, які займаються медичною практикою у сфері НіНМ.

На виконання зазначеного Указу Президента України від 31.07.1998 р. № 823/98 та відповідного доручення КМ України від 18.11.1998 р. № 15256/1, з метою подальшого вдосконалення у сфері НіНМ, наказом МОЗ України від 04.12.1998 р. № 343 „Про утворення Комітету з питань НіНМ при МОЗ України” (далі - Комітет) була створена така структура [23]. Відповідно до зазначеного наказу МОЗ України на Комітет було покладено здійснення розробки пропозицій щодо реалізації державної політики у сфері НіНМ; координування та контроль за здійсненням медичної практики у галузі НіНМ; вивчення, дослідження та аналіз НіНМ, її впливу на психічне та фізичне здоров'я

населення; розробка та подання на розгляд Міністерства пропозицій щодо основних напрямків медичної освіти з питань НіНМ.

На виконання зазначеного Указу Президента України від 31.07.1998 р. № 823/98 був виданий наказ МОЗ України від 27.01.1999 р. № 18 „Про проведення переатестації осіб, яким було видано ліцензії на здійснення медичної практики у сфері НіНМ" [23]. Цим наказом була затверджена комісія МОЗ України по переатестації осіб, яким було видано ліцензії на здійснення медичної практики у сфері НіНМ, та на його виконання була здійснена відповідна переатестація.

У 2000 році МОЗ України було видано наказ від 23.02.2000 р. № 33 „Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров'я" [23], які були введені в дію з 01.07.2001 р. Додатком 26 до даного наказу були визначені штатні нормативи кабінету з НіНМ, згідно з якими такі кабінети можуть організовуватись у складі міських поліклінік (поліклінічних відділень) міських та центральних районних лікарень, поліклінічних відділень обласних лікарень, які обслуговують не менше 30 тис. дорослого або 20 тис. дитячого населення за нормативами: лікар з НіНМ - 1 посада; медична сестра - 1 посада; молодша медична сестра - 0,5 посади.

У зв'язку з утворенням Комітету з питань НіНМ при МОЗ України наказом МОЗ України від 10.08.2000 р. № 195 „Про надання спеціального дозволу на медичну діяльність у галузі НіНМ", зареєстрований в МІОУ 20.02.2001 р. за № 150/5341, обов'язки з видачі спеціального дозволу на здійснення медичної діяльності в галузі НіНМ було покладено на Комітет [23].

Зазначеним наказом затверджена інструкція про порядок надання Комітетом спеціального дозволу для провадження медичної діяльності в галузі НіНМ і порядок проведення атестації та експертизи цілительських здібностей осіб, які виявили бажання займатись медичною практикою у цій сфері.

На виконання вищезазначеного Указу Президента України від 31.07.1998 р. № 823/98 та з метою отримання об'єктивної інформації про результати надання кваліфікованої медичної допомоги методами НіНМ було видано наказ МОЗ України від 18.10.2000 р. № 259 „Про затвердження форми та інструкції щодо заповнення форми державної статистичної звітності № 61-здоров „Звіт управління охорони здоров'я про медичну діяльність в галузі НіНМ" [23].

Згідно із статтею 9 Закону України „Про ліцензування певних видів господарської діяльності" медична практика підлягає ліцензуванню. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики були затверджені спільним наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва (далі - Держкомпідприємництва України) і МОЗ України від 16.02.2001 р. № 38/63 „Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з переробки донорської крові та її компонентів, виготовлення з них препаратів, господарської діяльності з медичної практики та проведення дезінфекційних, дезінсекційних, дера-

тизаційних робіт (крім робіт на об'єктах ветеринарного контролю)", зареєстрованим в МІОУ 02.03.2001 р. за № 188/5379) [23], зі змінами, внесеними спільним наказом Держкомпідприємництва України та МОЗ України від 15.02.2002 р. № 23/57 „Про внесення змін до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики", зареєстрованим у МІОУ України 01.03.2002 р. за № 214/6502 [10].

Перелік документів, які необхідно надати для отримання ліцензії на медичну практику, затверджено постановою КМ України від 04.07.2001 р. № 756 „Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності" [22].

Додатком до п. 1.4 наказу № 38/63 визначено, що медична практика за лікарською спеціальністю „НіНМ" дозволена у закладах охорони здоров'я державної та комунальної форми власності, у закладах охорони здоров'я приватної форми власності та фізичним особам (суб'єктам підприємницької діяльності). У разі, якщо суб'єкт підприємства здійснює медичну практику без необхідних документів (спеціального дозволу, ліцензії), він може бути притягнутий до адміністративної та кримінальної відповідальності у порядку, встановленому законодавством України. Контролю додержання умов провадження медичної практики у галузі НіНМ сприяло видання спільного наказу Держкомпідприємництва України та МОЗ України від 18.09.2002 р. № 103/346 „Про затвердження Порядку контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження певних видів господарської діяльності в галузі охорони здоров'я, що ліцензуються" [12].

Зацікавленість суспільства у альтернативних методах лікування, які застосовуються НіНМ, привела до зростання попиту на медичні послуги спеціалістів з НіНМ, про що свідчить наявність великої кількості рекламних оголошень у засобах масової інформації. Відповідно до статті 24 Закону України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР „Про рекламу" [23] реклама медичної практики повинна містити посилання на номер чинної ліцензії і найменування органу, що її видав.

На виконання Указу Президента України від 31.07.1998 р. № 823/98 та з метою визначення пріоритетних напрямків НіНМ, обґрунтування та впровадження у практику досягнень науки, техніки і передового досвіду та створення банку даних, який буде використовуватись при плануванні наукових досліджень, було видано наказ МОЗ України від 15.06.2001 № 234 «Про результати наукової діяльності установ (закладів) підпорядкованих МОЗ України у галузі НіНМ» [8], яким пропонувалось директорам науково-дослідних установ і ректорам вищих медичних (фармацевтичного) навчальних закладів та закладів післядипломної освіти подати в МОЗ України у Комітет з питань НіНМ звіт про наукову діяльність організації у галузі НіНМ за період 1995-2001 роки.

Структура звіту про результати наукової діяльності установи (закладу) у галузі НіНМ, затверджена зазначеним наказом, передбачала надання інформації про найбільш вагомі наукові досягнення установи (закладу) у

галузі НіНМ, звіт про патентно-ліцензійну діяльність установи (закладу) у галузі НіНМ, інформацію про наукові публікації співробітників установи (закладу) у галузі НіНМ, інформацію про кадрове забезпечення установи (закладу) співробітниками, які використовують методи НіНМ, та інформацію про підготовку наукових та медичних кадрів, які використовують зазначені методи.

Видання цього наказу МОЗ України стало свідченням посилення інтересу до наукової розробки актуальних проблем НіНМ та впровадження у практику охорони здоров'я найбільш ефективних її технологій.

Наказом від 26.03.2001 р. № 117 „Про Положення про комісію по видачі спеціальних дозволів" (далі - Комісія) МОЗ України унормувало Положення про зазначену Комісію та її склад [7]. Цим наказом було визначено, що завданням Комісії є забезпечення своєчасного та законного здійснення функцій Комітету з питань НіНМ при МОЗ України щодо видачі спеціальних дозволів у галузі НіНМ та регламентовано технологію опрацювання заяв осіб, що виявили бажання займатись медичною практикою у цій галузі, чи інших матеріалів з питань видачі спеціальних дозволів.

На підставі наказу МОЗ України від 19.12.1997 р. № 360, яким до переліку лікарських посад було введено посаду лікаря з НіНМ, МОЗ України наказом від 04.02.2002 р. № 36 було затверджено Положення про головного позаштатного спеціаліста з НіНМ МОЗ України та визначено функціональні обов'язки, основні завдання та коло організаційно-методичних і спеціальних питань НіНМ, що лежать у сфері компетенції головного позаштатного спеціаліста МОЗ України у цій сфері [9].

Поступове збільшення кількості осіб, бажаючих пройти атестацію та експертизу на предмет можливості здійснювати медичну практику у галузі НіНМ поставило на порядок денний питання про розширення кола установ, які можуть забезпечити об'єктивну високоякісну атестацію та експертизу Претендентів.

Ось чому МОЗ України наказом від 23.08.2002 р. № 324 „Про затвердження Порядку визначення установ з проведення атестації та експертизи в галузі НіНМ", зареєстрованим в МЮУ 29.12.2002 р. за № 1029/7317 [11], визначило засади та технологію цього процесу, критерії відповідності Установи встановленим вимогам, її обов'язки та права, обов'язки Комітету з питань НіНМ при МОЗ України з визначення відповідності Установи встановленим вимогам та створення і поповнення Реєстру таких Установ. Зокрема, до переліку критеріїв відповідності Установи вимогам зазначеного нормативного документу було включено:

- наявність клінічних баз, які пройшли відповідну державну акредитацію;

- кадровий склад (лікувальний, науковий та допоміжний персонал), що дає змогу кваліфіковано проводити атестацію та експертизу з НіНМ;

- наявність відповідних виробів медичного призначення, що пройшли державну реєстрацію у порядку, визначеному наказом МОЗ України від 26.09.2000 р. №

229 „Про Порядок державної реєстрації виробів медичного призначення в Україні", зареєстрованим в МЮУ 17.01.2001 р. за № 35/5226 [6];

- наявність відповідних засобів вимірювальної техніки, що пройшли державну метрологічну перевірку відповідно до Закону України від 11.02.1998 р. № 113/98-ВР „Про метрологію та метрологічну діяльність" [2];

- визначення рівнів матеріального, методологічного, клінічного та клініко-лабораторного забезпечення, установлених наказом МОЗ України від 05.06.1998 р. № 153 „Про затвердження табелів оснащення виробами медичного призначення структурних підрозділів закладів охорони здоров'я" [5];

- визначення методу НіНМ, щодо якого Установа спроможна проводити атестацію та експертизу цілительських здібностей Претендентів відповідно до її кадрового та матеріально-технічного забезпечення;

- визначення пропускнуої спроможності Установи щодо проведення атестації та експертизи цілительських здібностей Претендента.

З метою удосконалення організації та проведення атестації і експертизи цілительських здібностей осіб, які бажають здійснювати медичну практику у галузі НіНМ, МОЗ України був виданий наказ від 03.03.2003 р. № 93 „Про методи НіНМ, на які видаються спеціальні дозволи", яким було визначено перелік таких методів [13]. До нього увійшли: ароматерапія, біоенергоінформотерапія, іридодіагностика, мануальна терапія, точковий масаж, Суджок терапія неінвазивна (для осіб із спеціальною медичною світою) та фітотерапія.

З метою інформування практикуючих лікарів та організаторів охорони здоров'я про особливості нормативно-правового урегулювання діяльності лікарів у галузі НіНМ були видані відповідні методичні рекомендації, затверджені МОЗ України, „Нормативні документи, які регламентують діяльність лікарів у галузі НіНМ" (2003 р.) [18].

Останні роки в Україні характеризуються розширенням сфери застосування технологій рефлексотерапії в медичній практиці. Рефлексотерапія є одним із ефективних засобів, який підвищує функціональні можливості організму, сприяючи ліквідуванню розладів органів та систем.

Рефлексотерапія - окрема лікарська спеціальність, оволодіння нею потребує глибоких знань. До спеціальності „рефлексотерапія" відносять види лікування, основою яких є вплив різних, у тому числі фізичних чинників, на точки акупунктури, що визнано ВООЗ у 1989 році. Застосовувати на практиці різні методи рефлексотерапії має право лише лікар, який пройшов навчання на циклі спеціалізації з рефлексотерапії і отримав сертифікат лікаря-спеціаліста та лікарі інших спеціальностей, в межах основної спеціальності, за умови проходження тематичного удосконалення з рефлексотерапії. Методи рефлексотерапії економічні та доступні. Їх впровадження в лікувальну практику не потребує значних витрат. Найважливішою перевагою рефлексотерапії є відсутність побічної дії та проявів, які поширені при застосуванні сучасної фармакотерапії.

Високий попит зумовив ситуацію, коли рефлексоте-

рапією займаються не тільки лікарі без відповідної підготовки, але й навіть особи без спеціальної освіти. В Україні існує багато комерційних курсів з навчання різним видам рефлексотерапії, в тому числі Су-Джок акупунктури та рефлексодіагностики, де, як правило, ведуть викладання на вкрай низькому рівні. В результаті некваліфікованого лікування подібна ситуація породжує потенційну загрозу стану здоров'я людей, а також виникненню серйозних ускладнень.

Зважаючи на широке застосування методів рефлексотерапії у практичній діяльності лікарів різних спеціальностей, у 2004 р. були видані узгоджені МОЗ України методичні рекомендації „Деякі аспекти застосування методів рефлексотерапії (кваліфікаційні вимоги)” [1].

Поряд з планованим удосконаленням нормативно-правового урегулювання функціонування системи НіНМ, МОЗ України було вжито заходів щодо виявлення та притягнення до відповідальності осіб, які здійснюють медичну практику у цій галузі без необхідних документів МОЗ України або порушують ліцензійні вимоги. З цією метою було видано наказ МОЗ України від 19.06.2003 р. № 267 „Про контроль за здійсненням незаконної медичної діяльності у галузі НіНМ” [14], яким міністру охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, начальникам управлінь охорони здоров'я обласних, Севастопольської міської та Головного управління охорони здоров'я та медичного забезпечення Київської міської держадміністрацій було наказано спільно з уповноваженими фахівцями регіональних управлінь боротьби з економічною злочинністю МВС України посилити заходи по виявленню та притягненню до відповідальності таких осіб, залучати до проведення перевірок представників податкових інспекцій та щомісяця надавати в МОЗ України інформацію про результати перевірок.

З метою подальшого удосконалення виконавчої дисципліни головних позаштатних спеціалістів з НіНМ органів охорони здоров'я МОЗ України був виданий наказ від 19.05.2006 р. № 304 „Про затвердження переліку звітної документації головних позаштатних спеціалістів з НіНМ органів охорони здоров'я” [15]. Цим наказом регламентований наступний перелік документів:

- Затверджений Міністром охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, начальниками головних управлінь охорони здоров'я Дніпропетровської, Львівської та Черкаської, управління охорони здоров'я та курортів Вінницької, управління охорони здоров'я та медицини катастроф Одеської та управління охорони здоров'я обласних державних адміністрацій, Головного управління охорони здоров'я та медичного забезпечення Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (далі - Керівник органу охорони здоров'я) план роботи на рік головного позаштатного спеціаліста з НіНМ. Термін подання - 15 січня поточного року.

- Затверджений Керівником органу охорони здоров'я звіт за минулий рік про роботу головного позаштатного спеціаліста з НіНМ. Термін подання - 15 січня наступного року.

- Узгоджену Керівником органу хорони здоров'я статистичну звітність за формою № 61-здоров, затвердженою наказом МОЗ України від 18.10.2000 р. № 259.

- Копії актів про перевірку діяльності суб'єктів господарювання, які здійснюють медичну практику в галузі НіНМ. Термін подання - протягом року.

Наступним кроком у питанні удосконалення нормативно-правової бази, що регламентує діяльність у галузі НіНМ, було приведення МОЗ України організаційно-правової форми Комітету з питань НіНМ при МОЗ України у відповідність до вимог чинного законодавства шляхом його реорганізації у Державне підприємство „Комітет з питань НіНМ МОЗ України” (далі - Комітет) (накази МОЗ України від 27.07.2006 р. № 522 та від 20.11.2006 р. № 768 [16, 17].

Висновки

Узагальнюючи представлені матеріали можна констатувати наступне.

З метою відродження НіНМ в Україні та приведення організаційно-правової форми її функціонування у відповідність до вимог чинного законодавства України починаючи з 1991 року відбувається процес планомерного формування системи нормативно-правового супроводу функціонування НіНМ в Україні відповідно до динаміки її розвитку.

Розроблена система урегулювання діяльності у галузі НіНМ в Україні сприяла: унормуванню діяльності осіб, які здійснюють медичну практику у цій галузі, включаючи осіб без спеціальної медичної освіти (цілителів); створенню системи атестаційно-експертної оцінки їх цілительських здібностей; нормативному забезпеченню медичної практики цілителів шляхом надання спеціального дозволу МОЗ України та розробки положення про організацію роботи цілителя, який здійснює медичну діяльність в галузі НіНМ.

Введена нова лікарська спеціальність „лікар з НіНМ”, затверджені „Положення про лікаря з НіНМ” і Кваліфікаційні характеристики лікаря цієї спеціальності, та ліцензійні умови провадження медичної практики за цією спеціальністю, розроблена нормативна база МОЗ України з питань формування та функціонування мережі кабінетів з НіНМ у складі установ та закладів охорони здоров'я різних адміністративних рівнів, та статистичної звітності управлінь охорони здоров'я про медичну діяльність в галузі НіНМ.

Введення медичної спеціальності „лікар з НіНМ” та розробка нормативних положень щодо атестації та експертизи цілительських здібностей осіб без спеціальної медичної освіти, які займаються народною медициною (цілительством), дозволило підняти рівень НіНМ до нормативно урегульованої галузі.

Разом з тим, слід констатувати, що нормативно-правове урегулювання діяльності у галузі НіНМ в Україні потребує подальшого розвитку.

На сьогодні є актуальним завдання удосконалення законодавчої бази вітчизняної системи НіНМ

шляхом підготовки проекту Закону України „Про розвиток НіНМ в Україні”. Безперечно, прийняття такого закону сприятиме подальшому розвитку НіНМ в Україні та прискоренню її інтеграції в систему охорони здоров'я населення.

Представлені у статті дані щодо формування системи нормативно-правового забезпечення НіНМ в Україні свідчать, що питання НіНМ піднято вже на досить високий державний рівень. Аналіз стану НіНМ у країнах СНД і, зокрема, нормативно-право-

вого урегулювання у цій сфері, переконливо свідчить, що Україна є лідером у цьому питанні.

Стаття присвячена пам'яті Валерія Володимировича Поканевича - головного позаштатного спеціаліста МОЗ України з питань НіНМ з 1991 року, кандидата медичних наук, доцента, заслуженого лікаря України, Президента Української асоціації народної медицини, Президента Київського медичного університету УАНМ.

Л і т е р а т у р а

1. Деякі аспекти застосування методів рефлексотерапії (кваліфікаційні вимоги) : метод. рекомендації / [Гарник Т.П., Довбня О.В., Мачерет Є.Л., Поканевич В.В., Чуприна Г.М., Коваленко О.Є.] - Київ, 2004. - 24 с.

2. Закон України від 11.02.1998 р. № 113/98 - ВР „Про метрологію та метрологічну діяльність ” - <http://www.rada.gov.ua>

3. Класифікатор професій. - К.: КНТ, 2007. - 500 с. (Серія: Кадри підприємства).

4. Наказ МОЗ України від 25.06.1993 р. № 146 „Про надання спеціального дозволу Міністерства охорони здоров'я України на медичну діяльність у галузі народної та нетрадиційної медицини”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

5. Наказ МОЗ України від 05.06.1998 р. № 153 „Про затвердження табелів оснащення виробами медичного призначення структурних підрозділів закладів охорони здоров'я”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

6. Наказ МОЗ України від 26.09.2000 р. № 229 „Про Порядок державної реєстрації виробів медичного призначення в Україні”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

7. Наказ МОЗ України від 26.03.2001 р. № 117 „Про Положення про комісію по видачі спеціальних дозволів ”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

8. Наказ МОЗ України від 15.06.2001 р. № 234 „Про результати наукової діяльності установ (закладів) підпорядкованих МОЗ України у галузі народної і нетрадиційної медицини ”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

9. Наказ МОЗ України від 04.02.2002 р. № 36 „Про затвердження Положення про головного позаштатного спеціаліста з народної і нетрадиційної медицини МОЗ України ”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

10. Наказ Держкомпідприємництва України та МОЗ України від 15.02.2002р. № 23/57 „Про внесення змін до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики ” - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

11. Наказ МОЗ України від 23.08.2002 р. № 324 „Про затвердження Порядку визначення установ з проведення атестації та експертизи в галузі народної і нетрадиційної медицини ”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

12. Наказ Держкомпідприємництва України та МОЗ України від 18.09.2002 р. № 103/346 „Про затвердження Порядку контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження певних видів господарської діяльності в галузі охорони здоров'я, що ліцензуються” - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

13. Наказ МОЗ України від 03.03.2003 р. № 93 „Про методи народної і нетрадиційної медицини, на які видаються спеціальні дозволи ”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

14. Наказ МОЗ України від 19.06.2003 р. № 267 „Про контроль за здійсненням незаконної медичної діяльності у галузі народної і нетрадиційної медицини ”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

15. Наказ МОЗ України від 19.05.2006р. № 304 „Про затвердження переліку звітної документації головних позаштатних спеціалістів з народної і нетрадиційної медицини органів охорони здоров'я”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

16. Наказ МОЗ України від 27.07.2006 р. № 522 „Про реорганізацію Комітету з питань народної і нетрадиційної медицини при МОЗ України”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

17. Наказ МОЗ України від 20.11.2006р. № 768 „Про внесення змін до наказу по реорганізації Комітету з питань народної і нетрадиційної медицини при МОЗ України ”. - [Електронний ресурс]. - <http://www.moz.gov.ua>

18. Нормативні документи, які регламентують діяльність лікарів у галузі народної та нетрадиційної медицини : метод. рекомендації / [Мірошниченко Н.В., Михайлов Б.В., Крючкова О.М., Гарник Т.П., Поканевич В.В., Герцюк Т.І., Кулініч Е.М.] - Сімферополь, 2003. - 15 с.

19. Поканевич В.В. Проблеми законодавчого регулювання народної та нетрадиційної медицини / В.В.Поканевич // Лік. справа. Врач. дело. - 1999. - № 1. - С.134-139.

20. Поканевич В.В. Народна та нетрадиційна медицина - програма розвитку /В.В.Поканевич, Ю.П.Спіженко //Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. - 2000. - № 1. - С.68-70.

21. Поканевич В.В. Реалізація в Україні стратегії ВООЗ щодо сучасного розвитку народної медицини /В.В.Поканевич // Лік. справа, Врач. дело. - 2006. - № 7. - С. 78-83.

22. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2001 р. № 756 „Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності” - [Електронний ресурс]. - <http://www.rada.gov.ua>

23. Урегулювання діяльності у галузі народної і нетрадиційної медицини в Україні : збірник матеріалів / [укладачі Т.П.Гарник, Т.І.Герасименко, М.Г.Белотелов, В.В.Поканевич]; за ред. В.Ф.Москаленко, Ю.В.Поляченко. - Київ: Бліц-Принт, 2001. -165 с.

Медицина

24. Урегулювання медичної діяльності у галузі народної і нетрадиційної медицини відповідно до діючого законодавства України /Ю.В.Поляченко, В.В.Поканевич, М.Г.Белотелов [та ін.] // Урегулювання діяльності у галузі народної і нетрадиційної медицини в

Україні: збірник матеріалів /[укладачі Т.П.Гарник, Т.І.Герасименко, М.Г.Белотелов, В.В.Поканевич]; за ред. В.Ф.Москаленка, Ю.В.Поляченка. - Київ: Бліц-Принт, 2001. - С. 7-9.

Надійшла до редакції 25.01.2012

УДК 615.89 (094.5)

Є.М. Горбань, В.В. Поканевич
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАРОДНОЇ І НЕТРАДИЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ В УКРАЇНІ

Ключові слова: народна і нетрадиційна медицина в Україні, нормативне забезпечення

В огляді наведена інформація про динаміку формування в Україні системи нормативно-правового забезпечення народної і нетрадиційної медицини в процесі її відродження, починаючи з 1991 року.

Ye.M. Gorban, V.V. Pokaneyevych
FORMATION OF REGULATORY FRAMEWORK OF TRADITIONAL AND ALTERNATIVE MEDICINE IN UKRAINE

Key words: traditional and alternative medicine in Ukraine, regulatory support

УДК: 614.2 76.75.75.11

- А.Є. Горбань, к.мед.н., директор
Л.І. Закрутько, к.мед.н., доц., заступ. директора з наук. роботи
О.В. Мислицький, заступ. директора
- *Український центр наукової медичної інформації та патентно-ліцензійної роботи МОЗ України (Укрмедпатентінформ), м. Київ*

ЗАСОБИ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ НАРОДНОЇ І НЕТРАДИЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ УКРАЇНИ

Посилення інтересу до галузі народної і нетрадиційної медицини (НіНМ) стало за останнє десятиріччя однією з головних тенденцій у розвитку систем охорони здоров'я багатьох країн світу [1, 2, 6, 7]. ВООЗ відзначає, що близько половини населення світу отримує первинну медико-санітарну допомогу на основі методів народної медицини [21, 22]. За даними ВООЗ постійно зростає використання рослинних препаратів, їх застосовують у Бельгії 38%, США - 42%, Австралії - 48%, у Канаді - 70%, Франції - 75% населення [20].

Значна кількість методів і засобів НіНМ досить широко і ефективно застосовується в Україні у практиці діагностики і лікування, профілактики і реабілітації при широкому діапазоні захворювань, що є свідченням поступової інтеграції НіНМ у систему охорони здоров'я населення України [1, 6].

Зацікавленість суспільства у НіНМ визначається необхідністю збільшення арсеналу ефективних, технічно

The review presents information about the dynamics of the formation in Ukraine of a regulatory framework of traditional and alternative medicine in the process of its revival since 1991.

Е.Н. Горбань, В.В. Поканевич

ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАРОДНОЙ И НЕТРАДИЦИОННОЙ МЕДИЦИНЫ В УКРАИНЕ

Ключевые слова: народная и нетрадиционная медицина в Украине, нормативно-правовое обеспечение

В обзоре представлена информация о динамике формирования в Украине системы нормативно-правового обеспечения народной и нетрадиционной медицины в процессе её возрождения, начиная с 1991 года.

доступних, економічно вигідних, фізіологічно адекватних технологій у системі надання медико-санітарної допомоги. Поширення використання всього арсеналу існуючих засобів і методів НіНМ значною мірою залежить від забезпечення наукового обґрунтування механізмів їх лікувальної дії та ефективності застосування сучасних засобів наукової медичної комунікації з цією метою.

Одним із загальноприйнятих засобів наукової медичної комунікації є матеріали та резолюції проведених наукових медичних форумів, які представляються організаційними комітетами після їх затвердження до Українського центру наукової медичної інформації та патентно-ліцензійної роботи МОЗ України (Укрмедпатентінформ).

За останнє десятиріччя (2002-2011 р.р.) було проведено 48 наукових форумів з висвітлення актуальних питань та досягнень з різних напрямів НіНМ (рефлексотерапії, фітотерапії, гомеопатії, мануальної терапії, апітерапії, натуропатії, біомінералогії, біорезонансної терапії, біоенер-